

РОЗДІЛ 3

Балетний театр України XVIII-XX ст.

ТЕМА 9

БАЛЕТНИЙ ТЕАТР УКРАЇНИ XVIII-XIX СТ.

1. Коли в Україні з'являються перші професійні балетні вистави?

Перші професійні балетні вистави в Україні були поставлені в 1780 році у міському театрі Харкова, де балетна трупа з 20 артистів під керівництвом колишнього петербурзького танцівника П. І. Іваницького показувала сюжетні дивертисменти, в яких вперше використовувалися елементи українського народного танцю.

2. Які балетні трупи працювали в Україні у XIX ст.?

У першій половині 19 ст. крім кріпацьких труп починають з'являтися балетні трупи у публічних театрах Харкова, Києва, Одеси. В них під керівництвом іноземних мистецьких діячів, зокрема балетмейстерів, удосконалюють свою майстерність талановиті українські артисти.

- З 1816 року професійна балетна трупа під керівництвом І. Ф. Штейна у Харкові ставила балети «Чарівна флейта», «Пігмаліон», «Цигани».
- З 1840-х рр. в Україні часто гастролували майстри російського та іноземного балету: в Києві і Харкові – московські артисти на чолі з Т. Івановою (1843 р.), в Одесі, Києві та Харкові – трупа під керівництвом К. Богданова (1848 р.), трупа польського балетмейстера М. Півонії (1852 р.), в Києві, Харкові, Одесі та Полтаві – трупа, очолювана балериною Е. І. Андреяною (театр Петербурга) і балетмейстером. П. Маловернем.
- У 50-і р. в Києві під керівництвом балетмейстера М. Піона працювала польська трупа, що продемонструвала вистави «Стах і Зоська» Жабчинського та «Весілля в Ойцуві» Я. Стефані.
- У 1863-1867 р. р. в Києві в Міському театрі працювала балетна трупа під керівництвом австрійського балетмейстера А. Опфермана, що поставив балети «Есмеральда», «Жізель»; «Чарівна флейта» на муз. В. А. Моцарта, «Катаріна, або Дочка розбійника» Ц. Пуні.
- У 1867 р. в Києві була організована постійна оперна трупа. Трупа працювала у приміщенні Міського театру.

- У 1893-1909 р. р. в Київському оперному театрі працювала балетна трупа під керівництвом польських балетмейстерів С. Ленчевського і М. Ланге, які поставили спектаклі: «Малоросійський балет», «Приморське свято», «Жнива в Малоросії», «Свято угорських циган», «Коппелія».

3. В яких містах України працювали балетні трупи у міських театрах?

Київ - Київський театр опери та балету

Одеса - Одеський театр опери та балету

Харків - Харківський театр опери та балету

Львів - Львівський театр опери та балету

Дніпро - Дніпропетровський театр опери та балету (на той час театр не мав такої ж історії, як інші, але був важливим культурним центром).

Донецьк - Донецький театр опери та балету

Полтава - Полтавський театр опери та балету.

4. Коли вперше на театральній сцені з'являються українські національні танці?

Розвиток сценічного балетного мистецтва в Україні завжди був тісно пов'язаний з національною хореографією.

У 1818 році відкрився театр в Полтаві, для якого драматург І. П. Котляревський створив малоросійську оперу «Наталка Полтавка». У постановці цього твору вперше в оперному спектаклі з'явилися українські танці.

Подальший розвиток національної сценічної хореографії пов'язаний з музично-драматичними і оперними постановками М. Л. Кропивницького (з ним в 90-х рр. XIX ст. співпрацював балетмейстер з Петербурга Фома Ніжинський), М. П. Старицького, М. К. Садовського і ін.

5. Коли у Києві було створена перша постійна оперна трупа?

У 1867 р. в Києві була організована постійна оперна трупа. Трупа працювала у приміщенні Міського театру.

6. Яка балетна трупа працювала у Київському театрі опери та балету наприкінці XIX ст.

У 1893-1909 р. р. в Київському оперному театрі працювала балетна трупа під керівництвом польських балетмейстерів С. Ленчевського і М. Ланге.

ТЕМА 10

БАЛЕТНИЙ ТЕАТР УКРАЇНИ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ XX СТ.

1. Хто очолював балетну трупу Київського театру опери та балету у 1915-1917 роках?

У 1915-1917 р. р. – очолював московський балетмейстер А. А. Кочетовскій і петроградський балетмейстер Броніслава Хомівна Ніжинська, її постановки: «Єгипетські ночі», «Карнавал», «Петрушка» (хореографія М. М. Фокіна) і «Коньок- Горбунок». Крім того, вона керувала балетною студією при театрі, яку у 1921 р. закінчив С. Лифар.

2. Які постановки здійснив В. Верховинець в Першому стаціонарному українському театрі?

Верховинець, який створив кілька «Вечорів української хореографії», танцювальні картини в операх і оперетах М. В. Лисенка і К. Г. Стеценка.

"Запорожець за Дунаєм" - опера Семена Гулака-Артемовського.

"Наталка Полтавка" - драма Івана Котляревського.

"Сватання на Гончарівці" - комедія Григорія Квітки-Основ'яненка.

"Маруся Богуславка" - опера з українським фольклором.

"Дума про тебе" - постановка, що стала відомою в репертуарі театру.

3. Коли було відкрито театр опери та балету у Харкові?

У 1925 році був відкритий перший національний театр опери і балету в Харкові, балетна трупа якого, очолювана Баланотті, почала свою діяльність постановкою

«Лебединого озера». І в подальшому кілька років на сценах українських театрів здійснювалися постановки відомих балетів ХІХ століття з репертуару Ленінграда і Москви. Своїх самобутніх вистав ще поки не було.

4. Перший національний український героїчний балет.

У 1931 році балетмейстер Василь Литвиненко разом з композитором Михайлом Івановичем Вериковським та за участю Василя Миколайовича Верховинця створили в Харкові перший в Україні героїчний балет «Пан Каньовський», в якому були об'єднані лексика і форми класичного танцю та української народної хореографії, традиції класичного балетного і національного музично - драматичний театру.

Сюжет вистави заснований на мотивах народної балади «Дума про Бондарівну». Постановка «Пана Каньовського» заклала основи хореографічної мови національного балету, його акторського і балетмейстерського мистецтва, розкрила талант артистів балету В. С. Дуленко, Г. В. Лерхе, К. Г. Васиной, А. М. Соболя, М. М. Мономахова. Балет йшов також у Києві (1931 р.) та Дніпропетровську (1932 р.). Його створення сприяло активному розвитку українського народно-сценічного танцю.

5. Коли відбулася прем'єра балету «Лілея»?

В 1940 році відбувається прем'єра визначної вистави для розвитку українського балетного театру – балету «Лілея», на муз. Костянтина. Данькевича, балетмейстер Галина Березова (Київський театр опери та балету) Створення героїко-романтичний балету «Лілея».

Це продемонструвало успішно продовження пошуків синтезу народного українського і класичного танцю. Постановник вистави широко використовував досвід українського і радянського балетного театру. У цій виставі були створені зразки дуетного, сольного жіночого і чоловічого танцю, в масових картинах застосовані елементи танцювального симфонізму.

6. Яка редакція балету «Лісова пісня» визначила новий етап розвитку українського балетного театру?

Балет «Лісова пісня» Михайла Скорульського (перша постановка в Київському

театрі в 1946 році, балетмейстер Сергій Сергєєв; нова хореографічна версія була створена в Київському театрі в 1958 році балетмейстером Вахтангом Вронським, саме ця постановка визначила новий етап у розвитку українського балету);

7. Які балети складали репертуар українських театрів опери та балету у першій половині XX ст.?

- "Лебедине озеро" - балет П. І. Чайковського.
- "Жізель" - балет Адольфа Адана.
- "Спартак" - балет Артема Володимировича (на музику Араму Хачатуряну).
- "Сильфіда" - балет Фрідріха Ассера.
- "Ромео і Джульєтта" - балет Сергія Прокоф'єва.
- "Коппелія" - балет Льва Деліба.
- "Сон в літню ніч" - балет Фелікса Мендельсона (на основі однойменної п'єси Вільяма Шекспіра).
- "Мавка" - балет на основі "Лісової пісні" Лесі Українки (музика Левка Ревуцького).

ТЕМА 11.

БАЛЕТНИЙ ТЕАТР УКРАЇНИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XIX СТ.

1. Які балети на основі літературних сюжетів з'являються на балетних сценах України у другій половині XX ст.?

- «Ростислава» Германа Жуковського (в основі сюжету народна казка про боротьбу російського народу із злим Коршуном, Київський театр, 1955 р., балетмейстер Вахтанг Вронський);
- «Хустка Довбуша» Анатолія Йосиповича Кос-Анатольського (Львівський театр, 1951 р., балетмейстер Михайло Іванович Трегубов);
- «Сойчине крило» А. Й. Кос-Анатольського (Львівський театр, 1957 р., балетмейстер М. І. Трегубов);
- «Сорочинський ярмарок» і «Оксана» Вадима Борисовича Гомоляки (1956 р. і 1964 р., Донецький театр);
- «Таврія» Володимира Миколайовича Нахабіна (Харківський театр, 1959 р., балетмейстер І. Ковтунов);

- «Тіні забутих предків» Кирейка (1960 р., Львівський театр; 1963 р., Київський театр) і ін.

2. В яких балетах розкриваються сучасні теми?

- «Чорне золото» В. Б. Гомоляки (Київський театр, 1960 р., балетмейстер П. П. Вірський)
- «Пісня про дружбу» Шуровський (Харківський театр, 1961 р., балетмейстер І. К. Ковтунов)
- «Орися» А. Й. Кос-Анатольського (Львівський театр, 1964 р., балетмейстер М. С. Заславський;
- «Поема про Марину» Яровинського (Київський театр, 1968 р., балетмейстер В. І. Вронський);
- «Балада про матір» А. Штогаренка (Київський театр, 1975 р., балетмейстер Анатолій Федорович Шекера);
- «Повернення» Бориса Миколайовича Лятошинського (Київський театр, 1975 р., балетмейстер Генріх Олександрович Майоров) і ін.

3. Який балет на сучасну тему було створено у другій половині XX ст. балетмейстером – керівником першого професійного ансамблю народного танцю України?

«Чорне золото» В. Б. Гомоляки (Київський театр, 1960 р., балетмейстер П. П. Вірський)

4. Які балетні вистави були створені на музику Є. Станковича?

У 80-90 роки з'являються вистави Євгена Станковича «Ольга» (Київський театр, 1981 р., балетмейстер А. Шекера), «Ніч перед Різдвом» (Київський театр, 1993 рік, балетмейстер Віктор Литвинов).

5. Які нові форми сучасних балетних вистав з'являються в Україні наприкінці 80-х років XX ст.?

До кінця 80-х років в репертуар балетних театрів України входили кращі спектаклі класичної спадщини XIX століття, деякі національні вистави, кращі

постановки радянського балету. До цього ж періоду відноситься поява нових сценічних форм для балетного театру України: опера-балет, рок-балет та ін.

ТЕМА 12

УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА БАЛЕТНА ВИСТАВА

К. ДАНЬКЕВИЧА «ЛІЛЕЯ»

1. За мотивами яких творів було створено лібрето балетної вистави «Лілея»?

- Оригінальною була хореографічна версія балету «Лілея або вернісаж Т. Г. Шевченка», створена в Одеському театрі опери та балету у 2002 році балетмейстером Віктором Трощенко. Цікаво, що в основі лібрето до цього балету – розповідь про життя та творчість Т.Г. Шевченка. Вперше у балеті поет співіснує на сцені разом зі своїми героями. Трагічна доля Шевченка переплітається із життям створених ним персонажів. Через кріпаків Степана та Лілею показані мрії простих людей про свободу. З погляду авторів лібретто та балетмейстера-постановника, балет «Лілея чи вернісаж Т.Г. Шевченка» був задуманий як Вернісаж життєво важливих для Художника подій. У лібрето закладена загальнолюдська тема, вічна тема протиріччя між особистістю художника і навколишньою дійсністю.
- У 2003 р. в Національній опері України була поставлена оновлена редакція балету «Лілея», балетмейстер Валерій Ковтун. Балетмейстер переробив оригінальне лібрето Всеволода Чаговця, зробивши центральною лірико-драматичну сюжетну лінію кохання головних героїв Лілеї та Степана. Суттєвих змін зазнала і партитура К. Данькевича. В. Ковтун вилучив деякі номери, натомість використав фрагменти з інших творів К. Данькевича: двох його симфоній, поеми «Тарас Шевченко». Інтерпретація балету на київській сцені значно відрізняється від усіх попередніх не тільки в розкритті музичної драматургії, але і в сценічному розвитку подій.

2. Які балетмейстери створили авторські редакції балету «Лілея»?

Після прем'єри балету «Лілея» у 1940 р. (балетмейстер Г. Березова, Київський театр опери та балету) нові хореографічні версії представили такі балетмейстери: Євген Вігільов (1941 р. Львів), Вахтанг Вронський (1945 р. Одеса, 1946 р. Львів,

1956 р. Київ), А. Гірман (1947 р. Донецьк), Анатолій Шекера (1976 р. Київ), Герман Ісупов (1989 р. Львів), Віктор Трощенко (2002 р. Одеса), Валерій Ковтун (2003 р. Київ). Вистави відрізнялися особливостями трактування лібрето та розкриттям основної ідеї, і звісно ж технічними прийомами створення хореографічного тексту. Але не зважаючи на відмінність кожної балетмейстерської редакції цього балету, є загальні риси, що виявляються перш за все синтезі класичного та українського народного танцю.

3. За вимогами якого типу балетної вистави було створено редакцію балету

«Лілея» балетмейстерами Г. Березовою та В. Вронським?

- Перша постановка цього балету (1940 р., балетмейстер Г. Березова) була зроблена за законами хореодрами (або драматичного балету) – виду балетної вистави, що була основною у хореографічному мистецтві 30-40-х років ХХ ст. Балети-хореодрами – багатоактні, зазвичай засновані на сюжетах відомих літературних творів, при чому саме сюжет обов'язково виходить на перший план і розкривається за допомогою дійового танцю та пантоміми. Драмбалети вимагали від виконавців акторської майстерності та емоційної виразності на дуже високому рівні. Г. Березова органічно поєднала в своєму спектаклі народний танець, виразну пантоміму й класичну хореографію. Спектакль «Лілея» став етапним в історії українського балету.
- Всі ці редакції балету «Лілея» були створені балетмейстером Вахтангом Вронським з дотриманням вимог хореодрами, де поява кожного нового героя на сцені або танець соліста чи кордебалету завжди мав бути виправданим з точки зору розвитку сюжету. Але при цьому в роботах Вронського вже спостерігалися спроби розробити танцювальні епізоди не тільки для розкриття сюжетної лінії, а ще й для передачі поетично-узагальненої образності, для передачі емоційного напалу кожної танцювальної сцени. Ю. Станішевський відзначив “прагнення В. Вронського до створення поліфонічного ансамблевого акомпанементу солістам. Що наближало роботи цього балетмейстера до реформаторських ідей у балетному мистецтві другої половини ХХ ст.

4. В якій версії балету «Лілея» серед дійових осіб є образ Т. Шевченка?

Образ Тараса Шевченка присутній у версії балету «Лілея або вернісаж Т. Г. Шевченка», створений Віктором Трощенко в 2002 році в Одеському театрі опери та балету.

- У цій постановці поет Шевченко співіснує на сцені разом зі своїми героями.
- Трагічна доля Шевченка переплітається із життям персонажів, яких він створив, через які показані мрії простих людей про свободу.
- Лібрето балету закладене в загальнолюдській темі, що відображає конфлікт між особистістю художника та навколишньою дійсністю.

Ця версія підкреслює образ Шевченка не тільки як поета, але й як символу боротьби українського народу за свободу.

5. До якого напрямку наближається естетика редакції балету «Лілея» балетмейстера В. Ковтуна?

Інтерпретація балету на київській сцені значно відрізняється від усіх попередніх не тільки в розкритті музичної драматургії, але і в сценічному розвитку подій. Достатньо оригінальною була і сценографія до цієї редакції балету: вишукані костюми артистів і оформлення сцени не претендують на автентичність, але створюють романтичну атмосферу всієї вистави. Жанр спектаклю визначив і особливості його хореографічного рішення: В. Ковтун більше використовував класичну хореографію, ніж балетмейстери попередніх постановок.

Естетика редакції балету «Лілея» балетмейстера Валерія Ковтуна наближається до неокласицизму.

РОЗДІЛ 4

ТЕМА 14

БАЛЕТНИЙ ТЕАТР УКРАЇНИ ХХІ СТ.

1. Театри опери та балету України (написати повну назву театрів, в Україні є 6 театрів опери та балету)

- Національний академічний театр опери та балету ім. Т. Г. Шевченка (Національна опера України, м. Київ)

- Харківський національний академічний театр опери та балету ім. М. В. Лисенка (Схід-опера)
- Дніпропетровський академічний театр опери та балету
- Львівський національний академічний театр опери та балету ім. С. Крушельницької
- Одеський національний академічний театр опери та балету
- Донецький академічний театр опери та балету ім. А. Б. Солов'яненко (Донбас опера).

2. Провідні артисти балету ХНАТОБ

Антоніна Радієвська, Ірина Хандажевська, Олена Шевцова, Карина Шатковська, Василь Богдан, Володимир Василенко, Олексій Князьков, Андрій Козарезов, Денис Пенченко, Тетяна Семенова та ін.

3. Коли було створено театр сучасної хореографії «Київ модерн-балет»?

«Київ модерн-балет» – театру сучасної хореографії під керівництвом балетмейстера Раду Поклітару. Театр був організований у 2006 році. Репертуар, створений Раду Поклітару, визначається авангардним хореографічним рішенням, незвичним підходом до розкриття сюжету, сучасною сценографією.